

Kjeld Philip – en økonom som også blev politiker

Finn Olesen
Oktober 2003

Alle rettigheder forbeholdes instituttet (IME). Mekanisk eller fotografisk gengivelse af dette WORKING PAPER eller dele heraf er uden instituttets skriftlige samtykke forbudt ifølge gældende dansk lov om ophavsret. Undtaget heraf er uddrag til anmeldelser.

© Syddansk Universitet, Esbjerg og forfatteren, 2003.

Redaktør: Eva Roth

Institut for Miljø- og Erhvervsøkonomi
IME WORKING PAPER 45/03

ISSN 1399-3224

Finn Olesen
Institut for Miljø- og Erhvervsøkonomi
Syddansk Universitet, Esbjerg
Niels Bohrs Vej 9-10
6700 Esbjerg
Tlf.: 6550 1514
Fax: 6550 1091
E-mail: finn@sam.sdu.dk

Abstract

Kjeld Philip er kendt som såvel fagøkonom som politiker. I den brede offentlighed nok mest i den sidste sammenhæng som en radikal minister i slutningen af 1950'erne og begyndelsen af 1960'erne. Blandt fagfæller er Philip dels kendt som en tidlig dansk bidragsyder til det gryende keynesianske paradigme med en svensk præg ex ante/ex post teoretisk tilgang dels for sit internationale udviklingsøkonomiske arbejde i FN regi, som optog ham efter hans tid som minister var afsluttet. I nærværende note er fokus sat på en belysning af Kjeld Philips bidrag til keynesianismen. Dette sker med udgangspunkt i hans disputats fra 1942. Derudover påpeges også hans tilsyneladende meget moderne syn på fundamentale arbejdsmarkedssammenhænge.

Indholdsfortegnelse

1. Indledning.....	7
2. Keynesianske synspunkter: Disputatsarbejdet.....	8
3. Keynesianske synspunkter: Efter disputatsen.....	13
4. Om arbejdsmarkedssammenhænge.....	17
5. Afrunding.....	18
6. Litteratur.....	20

1. Indledning

I opponertindlægget til Niels-Henrik Topps disputats **Udviklingen i de finanspolitiske ideer i Danmark 1930-1945** påpeger Brems (1987) i sin ellers rosende omtale af afhandlingen, at Topp kunne have valgt at trække Kjeld Philips disputats fra 1942 med titlen **Bidrag til Læren om Forbindelsen mellem det offentlige Finanspolitik og den økonomiske Aktivitet** noget mere frem i lyset. Som Brems ser det, er Philip banebrydende på flere tre områder:

"Et meget tidligt dansk bidrag, Philip (1942), foregreb meget af, hvad vi lærte efter Hansen. For det første ... var Philips udgangspunkt, at "enhver indbetaling til eller udbetaling fra staten ville påvirke borgernes kasse". Her synes jeg, at man mellem linjerne læser statens budgetrestriktion. For det andet siger Topp, at "analysen gennemføres som en dynamisk forløbsanalyse". Her ser jeg Turnovskys "intrinsic dynamics" fremtvunget af statens budgetrestriktion. For det tredje siger Topp, at Philip nævnte "en arbejdsløshed ... tilstrækkelig stor til at gøre fagforeningerne tilbageholdende med lønkrav". Her ser jeg, 16 år før Phillips, en Kjeld Philip-Phillipskurve. Endelig siger Topp for det fjerde, at Philip var klar over, at "borgerne efterhånden vil lære at spekulere imod skatteændringer og opbygge reserver til imødegåelse af finanspolitiske indgreb". Her skimter jeg, 32 år før Barro, rationelle forventninger"; Brems (1987:294).

Nærværende note har til hensigt i de to næste afsnit kort at belyse udvalgte aspekter ved Kjeld Philips tidlige forfatterskab som en potentiel bidragsyder til det gryende keynesianske paradigme.¹ Dernæst forsøges hans tilsyneladende meget moderne forståelse af fundamentale arbejdsmarkedssammenhænge fremhævet i afsnit 4. Endelig afsluttes noten med nogle få opsamlende bemærkninger.

1 Nærværende papir indgår således som et delelement i et forskningsprojekt omhandlende tidlige danske bidrag til den gryende keynesianisme; jf. de hidtil offentliggjorte resultater i WP 8/00, WP 15/01, WP 38/03, WP 39/03, WP 41/03 og WP 44/03.

2. Keynesianske synspunkter: Disputatsarbejdet

I 1942 blev Kjeld Philip (1912-89)² den første dr. oec. fra Aarhus Universitet på disputatsen **Bidrag til læren om forbindelsen mellem det offentlige finanspolitik og den økonomiske aktivitet**. Med dette værk havde Philip til hensigt at give et økonomisk politisk og teoretisk bidrag, hvorom det gælder, at *der er søgt gennemtænkt en Række af de Problemer, som Nutidens praktiske Politik stiller, og søgt fremstillet en Teori, der kan danne Baggrund for Løsningen af lignende Problemer i den nærmeste Fremtid*; Philip (1942:9). Og, at disputatsen skal ses som et brud med den gamle teoriopfattelse, fremgår ligeledes eksplicit efterfølgende: *Den bygger paa den moderne økonomiske Teori og er f. Eks. stærkt paavirket af Forfattere som Keynes og Föhl*.

Som påpeget af Topp (1987:212-18) fik Philip især sin inspiration fra Sverige til sin analyse af finanspolitikken. Hans analytiske tilgang er således præget af Stockholm-skolens *ex ante/ex post* forståelse.³ Dermed er hans makroøkono-

-
- 2 Kjeld Philip blev cand. polit. i 1937 og efterfølgende ansat ved det nye økonomiske institut på Aarhus Universitet. Efter disputatsforsvaret var han i 1943-49 professor i socialpolitik og finansvidenskab samme sted, i 1949-51 professor i nationaløkonomi og socialpolitik ved Stockholms Högskola samt endelig fra 1951-69 professor i nationaløkonomi ved Københavns Universitet. I perioden fra 1957-64 var han også radikal handels-, finans- og til sidst økonomiminister i forskellige socialdemokratiske ledede regeringer samt folketingsmand fra 1960-64 valgt i den stærke Skivekreds. Fra 1965 og fremefter var han beskæftiget med forskelligt internationalt arbejde af udviklingsøkonomisk karakter, eksempelvis som økonomisk FN-rådgiver for Somalia i 1965, formand for Commission on East African Co-operation 1965-67, medlem af Styrelsen for Teknisk Samarbejde med Udviklingslandene 1968-73 (formand) og 1976-83 samt formand for Industrialiseringsfonden for Udviklingslandene 1968-85. For en nærmere belysning af Kjeld Philips virke kan der henvises til Nyboe Andersens nekrolog fra 1990. For et erindringsbillede af de unge år, herunder hans studietid og opfattelse af samtidens økonomiske professorer (Zeuthen, Birck, Warming og Axel Nielsen), skal der henvises til Philip (1985). Eksempelvis kan man således her sammenfattende læse, at: *"I dag vil man synes, at besættelsen af professoraterne ikke var imponerende. Således føltes det imidlertid ikke. Birck og Axel Nielsen ansås for store personligheder, hvis mening tillagdes den største betydning. Zeuthen var den mest professorale, vi respekterede hans tænksomhed; kun Warming, ja vi var imponerede over alt det han vidste, men alligevel: vi fandt, at han lå under strengen. Eftertidens dom kom kun for Zeuthen vedkommende til at falde sammen med samtidens"*; Philip (1985:179).
 - 3 Netop derfor blev han måske også i 1949 kaldet til et professorat i Stockholm. Som påpeget af Nyboe Andersen (1990:139) indfrie opholdet dog næppe de forventninger, som Philip selv havde sat sig med hensyn til en fornyet og fordybende økonomisk teoretisk inspiration. Som

miske forståelse anderledes og på sin vis mere dynamisk end en mere traditionel keynesiansk multiplikatorbaseret økonomisk tankegang. Philips forsmag for den svenske ex ante/ex post tankegang og samtidige forbeholdenhed over for en mere traditionel multiplikatortilgang fremgår allerede af Philip (1939), hvoraf enkelte dele er gengivet i disputatsens kapitel 8 og 10, jf. Philip (1942:13).⁴ Med udgangspunkt i en aktuel dansk økonomisk kontekst argumenterer Philip (1939) således for, at det er vanskeligt med blot nogenlunde sikkerhed at fastlægge de konkrete multiplikatoreffekter (kvantitativt såvel som tidsmæssigt) af en given forstyrrelse. Eksempelvis påpeger Philip (1939:306, 308-09 & 313) flere forhold, som man må inddrage i sine overvejelser, når man vælger at gøre brug af en keynesiansk inspireret multiplikatoranalyse, og som gør en sådan analyse kompleks:

"En Ekspansionspolitik, for hvilken det lykkes ikke alene at skabe øjeblikkelige Indkomster hos Folk, men ogsaa Forventningen om gyldne Aar i Fremtiden, vil derfor have store Muligheder for gennem en forholdsvis kort Opsparingsperiode hurtigt at skabe afledede Indkomster. Forventningen om smaa eller usikre Indkomster i Fremtiden vil forlænge Opsparingsperioden ... Efterhaanden som en Ekspansion udvikler sig, maa man paaregne, at Opsparingsperioden bliver længere og længere, fordi de Grupper, der modtager Indkomst, maa antages efterhaanden at blive bedre og bedre stillede. I modsat Retning vil det maaske virke, at man bliver mere og mere sikker paa, at gyldne Tider er forestaaende, men det sidste vil sikkert normalt ikke opveje det første ... At Indkomstforplantningen og Beskæftigelsesforplantningen ik-

bekendt efterfulgte han således kort tid efter Axel Nielsen som professor ved Københavns Universitet i 1951.

- 4 Et andet eksempel på den svenske skoles anvendelighed er f.eks. givet ved Philip (1943:102-04) i hans diskussion af kvantitetsteoriens indhold og almene gyldighed. I sin beskrivelse af forløbet af en given økonomisk transaktion, hvor det især er hans hensigt at påpege forventningernes centrale rolle i processen, hedder det således: "Vi har saaledes tre Led: Forventning, Disposition og Resultat, hvoraf de to første er ex-ante Størrelser, meden den tredje er en ex-post Størrelse. Af de tre Størrelser er de to sidste objektivt konstaterbare, medens dette kun undtagelsesvist vil være Tilfældet med den første, idet en Konstatering her alene kan bestaa i en Samling af Udtalelser som: Jeg tror, at Prisen vil blive saadan og saadan, e.l."; Philip (1943:102-03).

ke kan være identiske i alle Tilfælde, vil allerede fremgaa deraf, at man under en permanent Ekspansionspolitik kan tænke sig, at Indkomstsummen er stadig stigende (Inflation), medens Beskæftigelsen dog ifølge Sagens Natur kun kan stige indtil visse bestemte Grænser”.

I forløbsanalysen i Philip (1942) er det ændringerne i borgernes kassebeholdninger, som der er sat fokus på, idet enhver indbetaling som udbetaling fra det offentlige netop påvirker denne kasses størrelse. Måske inspireret af den faktisk førte finanspolitik er analysen centreret omkring effekten af kontraktive skatteindgreb. Desværre er læsningen af disputatsen ingen let læsning, ligesom det teoretiske budskab kunne fremstå klarere.⁵ I sit indhold beskæftiger disputatsen sig med den funktionelle finanspolitik, som Jørgen Pedersen, jf. Olesen (2001), allerede havde behandlet i sin banebrydende 1937-artikel. Altså om, at den finanspolitiske analyse må være udformet med henblik på, hvorledes man ved en ændring af det offentliges indtægter og udgifter kan påvirke aktivitetsniveauet i samfundet snarere end blot det langt mere simple at sætte fokus på, hvilke budgetmæssige konsekvenser en sådan manipulation måtte have. Og netop en opfattelse af det uhensigtsmæssige i at jagte en formel budgetbalance blev allerede påpeget i Philip (1939a:307-08). Budgettet må i stedet for, ifølge en klar keynesiansk forståelse, naturligvis udformes så det bliver konjunkturmodløbende, skriver Philip her:

”Mange Økonomer har i de senere Aar fremhævet, hvor meningsløst Kravet om Statsindtægternes og –udgifternes Balance indenfor eet Aar er; man har fremhævet, hvorledes ingen vilde kræve saadan Balance indenfor Døgnet, Ugen eller Maaneden; hvorfor saa indenfor Aaret? Den naturlige økonomiske Periode, hvori Balancen skulde være, maatte være Konjunkturperioden. Ved i daarlige Aar at opkræve mindre i Skat, end der gaves ud, vilde man opnaa, at den totale Efter-spørgsel i disse Aar og dermed den totale økonomiske Aktivitet blev

5 Jf. også Topp (1987:217), der påpeger: ”Netop fordi Kjeld Philip ikke anvendte multiplikator-teorien, kan fremstillingen forekomme uoverskuelig og uhåndterlig, idet der manglede de muligheder, som den keynesianske makroteori gav, for en simpel og letfattelig fremstilling af de økonomisk-politiske indgrebs virkninger”.

større, end den vilde være, om det var samme Beløb, der opkrævedes og blev givet ud; omvendt vilde den økonomiske Aktivitet i "gode" Aar blive bremsed".

Samtidig er Philips argumentation yderligere raffineret i forhold til såvel andre gammeldags klassisk økonomisk orienteret som også flere moderne tænkende økonomer derved, at han påpeger, at en budgetbalance over et helt konjunkturforløb kun giver mening, såfremt den fulde beskæftigelsessituation inden for et sådant forløb samtidig realiseres.⁶ Sammenfattende for tankegangen i såvel Philip (1939a) som i disputatsen er det derfor, at statens aktivitetsniveau ikke alene er bestemt af skatteindtægternes størrelse. Staten kan også vælge at finansiere sine udgifter ved at trække på sin konto i nationalbanken eller ved at låne.⁷ Disputatsens generelle utilgængelighed til trods fremhæver Pedersen (1942) dog dennes teoretiske kvaliteter. Efter hans opfattelse giver disputatsen således en mere tilfredsstillende teoretisk belysning af finanspolitikens potentielle realøkonomiske virkninger, end den der gives hos de i dag mere kendte klassiske værker, dels Gunnar Myrdals bog fra 1934 med titlen **Finanspolitikens ekonomiska verkningar**, dels Alvin Hansens bidrag fra 1941 med titlen **Fiscal policy and the business cycle**. Men også Pedersen påpeger, at fremstillingen ikke altid er lige klar.⁸ Ligesom det også nævnes, at kildedokumentationen kunne være bedre.⁹ Men Philip har været utraditionel med hans tilgang til emnet, og

6 Jf. Philip (1939a:309): "Imidlertid synes et Krav om, at der i det lange Løb skal herske Balance, saaledes at Udgift og Indtægt inden for den enkelte Konjunkturperiode saa vidt muligt skal balancere, at være lige saa traditionelt bestemt som Kravet om Balance inden for Aaret, idet det synes baseret paa økonomiske Betragtninger, der hører hjemme i Tider med fuld Beskæftigelse".

7 Jf. også Nyboe Andersen (1990:138), som sammenfatter disputatsens centrale budskab ved: "Hvor man tidligere typisk havde forudsat, at finanspolitikken var neutral over for beskæftigelsen, blev påvirkningen heraf nu sat i centrum. Philip tager denne synsvinkel op til en omfattende systematisk behandling, idet han gennemanalyserer de samfundsøkonomiske virkninger både af generelle finanspolitiske foranstaltninger og af mere specielle former for indgreb".

8 Jf. f.eks. Pedersen (1942:292): "Et Kapitel for sig er Diagrammerne. Ingen vil kunne benægte Forfatterens uhyre Opfindsomhed med Hensyn til grafisk Fremstilling ... men nogle af dem burde formentlig være blevet inden for Forfatterens fire Vægge, idet de snarere tjener til at besværliggøre end til at lette Læsningen".

9 Dette var en kritik, som ved forsvaret blev rejst af Philips århusianske kollega Jørgen H. Gelling. At kritikken var berettiget, fremgår egentlig ganske tydeligt af disputatsens egen ordlyd, jf. Philip (1942:12), hvor det erkendes, at: "Imidlertid har jeg aldrig interesseret mig for, hvem

det skal han naturligvis krediteres for, fremhæves det. Også selvom disputatsen efter Jørgen Pedersens mening ikke er helt fri for gammelt økonomisk tankegods, idet afhandlingen påstås at indeholde et væsentligt kvantitetsteoretisk element.¹⁰

Mere anerkendende fremhæver Jørgen Pedersen, at Philip måske har fundet argumentation for at hævde, at en aktiv anvendt finanspolitik på sigt nedslides. Kommer en ændring i f.eks. beskatningen ikke overraskende på borgerne, vil disse sandsynligvis forsøge at tage højde for et sådant forventet indgreb i deres fremtidige planlægning. De vil med andre ord disponere anderledes, hvis de er i stand til at foruddiskontere et kommende givent finanspolitisk indgreb.¹¹

Herom skrev Philip konkret f.eks.:

"Regulering med Finanspolitik kan vise sig hensigtsmæssig, saa længe den er ny, men derefter takket være, at Borgerne forsikrer sig imod den, vise sig lidet effektiv o.s.v. Praktisk Politik maa, om den skal føres godt, bestaa i en stadig Vekslen mellem Midlerne efter det til enhver Tid mest hensigtsmæssige"; Philip (1942:261).

der har udtrykt Tanken, men for Tanken selv, og er derfor i et meget stort Antal Tilfælde ude af Stand til at meddele, hvorfra den Mursten er taget, der har fundet Anvendelse".

- 10 Jf. Pedersen (1942:298): "Philip har altsaa overtaget den af **Neisser** opstillede og af **Föhl** anvendte Hypotese om Proportionalitet mellem Kassebeholdningen og Indkomsten. Det er en yderliggaaende kvantitetsteoretisk Betragtning. Föhl drager dog ingen vigtige Slutninger deraf, og den gør derfor kun ringe Skade i hans System. Anderledes i dette Tilfælde: For det første opnaar Forf. ikke at forklare det, han vil forklare, og for det andet bliver Konklusionen af den Brug, han gør af Kassebeholdningshypotesen, at det skulde være muligt gennem Centralbanken at regulere Indkomsten i Samfundet, idet Centralbanken utvivlsomt er Herre over Kassebeholdningen – et Resultat, Forf. næppe selv vil acceptere". Måske på baggrund også af denne kritik blev kvantitetsteorien taget op til en nærmere kritisk behandling i Philip (1943). Og at Philip pengeteoretisk nu er klart mere keynesiansk påvirket, fremgår eksempelvis af hans afsluttende bemærkning: "Men den eneste Størrelse, der under de nuværende Forhold er virkelig styrbar, er Netto-Tilgodehavender i Centralbanken, der er yderst følsomme, hvorfor en Ændring af M alene behøver at medføre en Renteændring og kun ad denne Vej paavirker Aktiviteten"; Philip (1943:118).
- 11 "Mere interessant er det dog, at han kommer til det Resultat, at Effektiviteten af finanspolitiske Indgreb i væsentlig Grad beror paa et Overraskelsesmoment, idet han gaar ud fra, at Borgerne, hvis Svingningerne i Skatterne bliver almindelige, vil kalkulere med disse Svingninger i Opsparingen"; Pedersen (1942:290).

I Kristensen (1942), som sammen med Pedersen (1942) udgør de to officielle opponenter ved disputatsforsvaret, anerkendes Philips arbejde ligeledes, om end især den driftsøkonomiske forståelse, med hensyn til hvorledes *Driftsherrers* dispositioner lader sig opvirke af finanspolitikken, i disputatsen kritiseres for at være mangelfuld. Generelt er Kristensen mere kritisk indstillet over for Philips fremstilling, end hvad der gør sig gældende for Pedersens vedkommende. Således skoses Philip eksempelvis for sine grafiske illustrationer af sin tankegang, for ikke at indeholde *en mere udførlig "litterær" Diskussion* og for at have isoleret sig for meget under sin skriveproces.¹²

3. Keynesianske synspunkter: Efter disputatsen

Måske for at stramme sit teoretiske budskab op samt ønsket om at nå ud til en større læserskare udkom efterfølgende to artikler i 1943 og 1944 ligeledes med et finanspolitisk indhold. I form og indhold er Philip (1943a) mest disputatslignende. Derimod er fremstillingen i Philip (1944) mere klart formuleret, måske blandt andet som følge af fremstillingens karakter som et foredragsskizze, hvorfor primært dette bidrag skal belyses nærmere i det følgende.

Indledningsvist anerkender Philip (1944:121), at mange, også økonomer, anser statsindgreb for at være *noget unormalt, noget, der forstyrrer det frie økonomiske Liv*. Alligevel har sådanne indgreb vundet indpas, ligesom de formentlig vil vokse i omfang og styrke i tiden fremover, påpeges det. Selvom Philip mener, at det finanspolitiske råderum er noget større, end hvad den mere klassiske mainstream økonomiske tankegang hævder, er han alligevel ikke uden forbehold over for de finanspolitiske (såvel som rentepolitiske) instrumenters anvendelsesmæssige muligheder.¹³ Efter Philips mening kan økonomisk poli-

12 Jf. f.eks. Kristensen (1942:307): "Betingelserne for at kunne spørge er dog naturligvis, at man føler sig uvidende. Her trænger alle Videnskabsmænd til noget af den "hellige Tvivl", som faar een til bestandig at spørge sig selv, om dette tilsyneladende saa indlysende Resultat nu ogsaa er Sandheden eller hele Sandheden. Ogsaa Forfatteren af denne udmærkede Bog vil med Fordel kunne øve sig i denne Selvkritik".

13 I fremstillingen anvender Philip finanspolitik, som begreb, i den snævre betydning, at det alene dækker over *Skatte- og Laanepolitikken*, men ikke *indbefatter de offentlige Udbetalinger*; Philip (1944:122).

tiske indgreb nok regulere de økonomiske konjunkturer, men styrer det økonomiske liv fuldstændigt og med fuld succes, mener han, er for optimistisk en opfattelse. Ganske moderne påpeges det således:

"Jeg tror overhovedet ikke paa, at man kan styre det økonomiske Liv ved faa Indgreb ... som maaske enkelte yngre Nationaløkonomer [sagt af selv en kun 32 år gammel økonom!] mener, udelukkende ved at drive Finanspolitik; den Slags Tro forekommer mig ikke at ligge saa forfærdelig langt fra Troen paa Mirakelkure ... Det økonomiske Liv er alt for kompliceret til, at man kan styre det ved simple Midler, i alt Fald kan man ikke styre det godt ... dels fordi den Verden, der skal paavirkes, stadig skifter Karakter, dels fordi Midlernes Effektivitet bliver en anden, naar de er blevet anvendt i nogen Tid"; Philip (1944:122-23).

Derudover skal reguleringen af det økonomiske liv, og finans- og pengepolitikens effektivitet, derfor naturligvis også ses i en sammenhæng (et samspil) med alle mulige øvrige indgreb i samfundets økonomiske forhold. En analyse af økonomisk politiske indgreb er derfor ofte en særdeles krævende og kompleks opgave, argumenteres der.¹⁴

Dette synes da også at være et policy synspunkt, som mange, især uden for den keynesianske forestillingsverden fra den spæde monetaristiske revolte i 1960'erne og fremefter, formentlig helt uden besvær vil kunne tilslutte sig. Perfekt konjunkturstabilisering har, som bekendt, længe manglet troende disciple inden for makroteorien.¹⁵

14 Måske har Philip her hentet inspiration også fra Karl Marx. I hvert tilfælde synes han at anerkende det hensigtsmæssige i Marx' brede kontekstuelle tilgang. Således skriver Philip i sine erindringer om netop Marx: *"Jeg følte, at hans sammenfletning af historie og, hvad vi i dag ville kalde sociologiske betragtninger, med økonomi, gav noget de rigtige økonomer ikke gav. Men hans økonomiske teorier forekom mig unuancerede og forældede"*; Philip (1985:167).

15 Jf. også argumentationen om fine-tuning problematikken i Philip (1943a:418): *"Analog müssen die politischen Stellen die wirtschaftliche Aktivität ständig überprüfen und diese in der Weise beeinflussen, dass jedes Mal, wenn in ihren Augen eine zu große Senkung der Aktivität eintritt, die Aktivitätsbremse der Steuererhebung etwas gelockert wird, und umgekehrt, wenn die Aktivität zu groß wird, die Steuern heraufgesetzt werden. Es sind somit zwei verschiedene poli-*

Mens finanspolitikken tidligere skulle opretholde balancen på statens budget, er denne binding nu væk. Hverken skatteindkrævning eller låneoptagelse er længere styret af en sådan målsætning, om end der naturligvis er en grænse for statens træk på nationalbanken. Denne grænse er især bestemt af ønsket om at kunne styre inflationstakten. Og netop derfor bør inflationshensynet have forrang frem for en formel budgetbalance, argumenterer Philip:

"Det er formentlig en Konsekvens af denne Betragtningssmaade, at man i snart flere Aar herhjemme har overbalanceret Budgettet; man har – og i mine Øjne med Rette – sat Hensynet til Prisbevægelserne og Beskæftigelsesudviklingen over Hensynet til formel Balance"; Philip (1944:128).

Ved en sådan politik har man især forsøgt at begrænse det private forbrug for derigennem at holde den samlede efterspørgsel i samfundet i ave. Med krigens restriktive udbudsbegrænsninger som aktuel realitet forsøges dermed et potentielt overskudsefterspørgselspres holdt nede med det formål at mindske og stabilisere de inflationære tendenser i den danske økonomi.

Og har rentepolitikken, som en kortsigtet målsætning, haft til opgave at regulere den økonomiske aktivitet i samfundet, har finanspolitikken med den nye orientering bevæget sig i denne "pengepolitiske" retning, påpeger Philip. I den aktuelle situation ved, som påpeget, at kontrahere den økonomiske aktivitet i samfundet.

Dernæst beskæftiger Philip sig med finans- og rentepolitikkens effektivitet, når disse instrumenter anvendes hyppigt gennem fortsatte indgreb.

Helt i tråd med det ovenstående citat er argumentationen her den, at begge politikker taber i effektivitet over tiden. Borgerne mister let tilliden til såvel en stabil renteutvikling, hvis renten ofte forsøges påvirket enten i en op- eller nedad-

tisch-ökonomische Fragen in Betracht zu ziehen: 1. Die Bestimmung der von dem Staat gewünschten Aktivität und 2. die Aufrechterhaltung dieser Aktivität, also die ständige Annäherung der tatsächlichen Aktivität an die gewünschte“.

gående retning, som et stabilt skattetryk, hvis skatterne til det offentlige ofte ændres. Begynder borgerne at foruddiskontere disse skattefluktuationer, vil de formentlig forsøge at holde et stabilt forbrugsniveau og i stedet for forsøge at lade skatteændringerne neutralisere gennem ændringer i opsparingen. Og bruges den private opsparing som en art bufferstørrelse, indtræder der da ikke netop en risiko for, at investeringsomfanget i økonomien bevæger sig modgående den retning, som man fra politisk hold netop ønskede at styre økonomien i? Jævnfør den anerkendende forståelse hos Philip af det samlede investeringsomfangs centrale betydning for indkomstdannelsesprocessernes forløb i samfundet:

"Hvad der for Samfundet som Helhed er afgørende for Opsparings Størrelse, bliver derfor Investeringen; thi det er gennem Investeringen, at Opsparingen skabes; den følger som Skyggen sin Herre. Og det store Spørgsmaal bliver da, om saadanne Skatte og Laan, der betales af Opsparingen, paavirker Investeringstilbøjeligheden", Philip (1944:134).

Sker dette, svækkes finanspolitikens effektivitet blot yderligere, argumenteres der. Men da *Skatteyderne som Helhed næppe er saa fiffige som Bankdirektørerne*, mener Philip (1944:132) nu nok, at man *en rum Tid ud i Fremtiden [kan] anvende Finanspolitikken som Middel*. Og ønsker man at regulere især det private forbrug, er det selvfølgelig nødvendigt, at man designer en skatteændring på netop sådan en måde, at den efterlyste effekt på forbruget forsøges maksimeret. Hertil er nogle skattetyper naturligvis mere egnet end andre, hvorfor man ikke kan *nøjes med at betragte de Beløb i Kroner og Øre, Skatterne indbringer, men maa veje dem med deres Forbrugseffektivitet*; Philip (1944:137). Altså en klar erkendelse af, at forskellige skatteinstrumenter har forskellige finanseffekter.

At noget tilsvarende også gør sig gældende for de offentlige udgiftsbeslutningers vedkommende er helt selvfølgelig.¹⁶ Netop derfor er det at føre finanspoli-

16 Jf. f.eks. det fremsatte syn på offentlige investeringer og deres konjunkturpolitiske rolle som gives i Philip (1943a:413): "Selbst wenn auf kurze Sicht eine Anpassung der öffentlichen In-

tik ingen simpel vej at betræde. Det kræver både indsigt og omhu. Og formentlig også gerne nogle mere konkrete planlægningsredskaber; og som det vil være bekendt, var det da også netop med Kjeld Philip som Økonomiminister, at det Økonomiske Råd og de tre danske vismænd så dagens lys i begyndelsen af 1960'erne.

4. Om arbejdsmarkedssammenhænge

Udover traditionelt keynesiansk tankegods forefindes der også nogle forbausende glimt af en tilsyneladende moderne forståelse af fundamentale arbejdsmarkedssammenhænge i Philips tidlige forfatterskab. I det følgende skal to af disse glimt kort fremhæves.

Som påpeget i det ovenstående kan Philip (1939) betragtes som et forarbejde til disputatsen fra 1942. Derudover er bidraget også interessant på grund af sin arbejdsmarkeds forståelse; jf. det allerede påpegede hos Brems (1987:294). Således anes der i artiklens sidste tredjedel en argumentation, der synes at være i en ganske god overensstemmelse med en Phillipskurve-tankegang og moderne arbejdsmarkedsteori om fagforeningernes rolle. Eksempelvis påpeges det, at:

"Man maa antage, at jo stærkere Ekspansionen bliver og følgelig jo flere Fag med Mangel paa Arbejdskraft, jo stærkere vil Ønskerne om Lønstigninger være, og jo større Lønstigninger vil man faa ... Fagforeningerne som Helhed kunde stræbe efter den størst mulige Fortjeneste for samtlige deres Medlemmer, eller de enkelte Fagforeninger kunde stræbe hver for sig – delvis i Kamp med de andre Fagforeninger – efter at skaffe deres egne Medlemmer den størst mulige Fortjeneste, eller Foreninger kunde stræbe efter at skaffe ikke den størst mu-

vestitionen an die mangelnde private Aktivität eine berechtigte Nothilfe sein kann, so muss sie doch auf lange Sicht als unzweckmäßig betrachtet werden. Einerseits würde es unpassend sein, die Größe des öffentlichen Sektors im Wirtschaftsleben von Zufälligkeiten bestimmen zu lassen, andererseits würde es jedoch auch nicht sinnvoll sein, öffentliche Investitionen gerade in solchen Zeiten vorzunehmen, in denen sie vielleicht nicht so dringend benötigt werden. Öffentliche Anlagen laufen daher stets Gefahr, technisch unzeitgemäß zu sein, wenn sie tatsächlich benötigt werden“.

lige samlede Fortjeneste, men den størst mulige gennemsnitlige Fortjeneste for de Beskæftigede eller for Flertallet af Medlemmerne ... Konklusionen for praktisk Politik synes at være, at under de eksisterende institutionelle Forhold kan en Ekspansion bringe en unormal stor Arbejdsløshed til en normal, men ikke varigt bringe Beskæftigelsen op over den normale Arbejdsløshed. Midlertidigt kan det ske, men saa længe det sker, vil der ske en stadig Lønstigning, der vil sætte den ene Kontraktionsbølge i Gang efter den anden"; jf. Philip (1939:319, 321 & 325).

En analog argumentation forefindes ligeledes i Philip (1939a:164-65), hvor det fremhæves, at:

"Imidlertid er det muligt, at selve det, at Efterspørgslen efter Arbejdskraften bliver større og skaber Tendens til mindsket Arbejdsløshed, omsætter Krav fra Arbejdernes Side om højere Lønninger, hvorved Tendensen til større Beskæftigelse kan svækkes eller eventuelt vendes. Det synes her i Landet at være saadan, at Kravene om Lønstigning kommer frem, længe før Beskæftigelsen er fuldkommen. I denne Forbindelse kan man næppe se ganske bort fra, at Fagforeningerne normalt ledes af de beskæftigedes Interesser og saaledes maa være mere interesserede i høj Løn end i stor Beskæftigelse, navnlig maa det yderligere tages i Betragtning, at de arbejdsløse delvist underholdes gennem de offentlige Kasser".

5. Afrunding

Sit måske markante bidrag fra 1942 til trods slog Kjeld Philip aldrig for alvor igennem som en banebrydende dansk fakkelbærer af keynesianske tanker og ideer. En sådan indsats forbindes snarere med navne som Jørgen Pedersen og Jørgen Gelting (og naturligvis også Jens Warming, der dog først fik sin anerkendelse flere årtier efter sin død i 1939; jf. f.eks. Olesen (2003)). Med inspiration fra den svenske skoles dynamiske tilgang faldt Philip uden for, hvad man måske kan betegne den danske præ-keynesiansk mainstream approach. I denne

stod en multiplikatorbaseret økonomisk politisk analyse i centrum. Til den manglende gennemslagskraft bidrager sandsynligvis også den kendsgerning, at disputatsen indeholder megen træg læsning.

At Kjeld Philip anlagde et funktionelt syn på finanspolitikens udformning og dens potentielle konjunkturstabiliserende muligheder er dokumenteret i det ovenstående. Men en sådan opfattelse var allerede præsenteret med Pedersen (1937). Derimod synes Philip at have været revolutionerende i sit syn på den økonomiske politiks mere langsigtede effekter og anvendelsesmæssige muligheder (hvad man måske kunne sammenfatte ved begrebet skattepolitikens nedslidningseffekt). Og helt moderne, og også på dette punkt forud for sin tid, synes Philip at have været i sin forståelse af fundamentale arbejdsmarkedsforhold.

På sin vis kan man derfor ubetinget nok karakterisere Kjeld Philip som en keynesiansk tænkende økonom, men han var mere end dette i hvert tilfælde i henseende til, hvad man traditionelt vil forstå ved dette begreb. Derudover må hans indsats som politiker, især som minister, samt som internationalt arbejdende økonom med forskellige udviklingsøkonomiske problemstillinger blandt andet i regi af FN naturligvis heller ikke forklejnes. Også på disse områder bidrog Philip til betydelige resultater.

6. Litteratur

- [1] Brems, Hans (1987): "En disputats om finanspolitiske ideer i Danmark 1930-1945", Nationaløkonomisk Tidsskrift 1987, pp. 287-98.
- [2] Kristensen, Thorkild (1942): "En økonomisk disputats", Nationaløkonomisk Tidsskrift 1942, pp. 297-308.
- [3] Nyboe Andersen, Poul (1990): "Kjeld Philip 3. april 1912 – 24. oktober 1989", Nationaløkonomisk Tidsskrift 1990, pp. 137-42.
- [4] Olesen, Finn (2003): "Jens Warming: Den miskendte økonom", Working Paper 39/03, IME, SDU.
- [5] Olesen, Finn (2001): "Jørgen Pedersen – An early Danish contributor to Keynesian Economics", Journal of Post Keynesian Economics, No. 1 Fall 2001, pp. 31-40.
- [6] Pedersen, Jørgen (1942): "En økonomisk disputats", Nationaløkonomisk Tidsskrift 1942, pp. 287-97.
- [7] Pedersen, Jørgen (1937): "Einige Probleme der Finanzwirtschaft", her fra bogen "Essays in Monetary Theory and Related Subjects", Samfundsvidenskabeligt Forlag, København 1975, pp. 24-43.
- [8] Philip, Kjeld (1985): "Dengang i Pilestræde. Et miljø fra 20'rne", Gyldendal 1985.
- [9] Philip, Kjeld (1944): "Finanspolitik og Rentepolitik", Nationaløkonomisk Tidsskrift 1944, pp. 121-42.
- [10] Philip, Kjeld (1943a): "Finanzpolitik und wirtschaftliche Aktivität", Weltwirtschaftliches Archiv 1943, pp. 405-42.

- [11] Philip, Kjeld (1943): "Betragtninger over Kvantitetsligningen", Nationaløkonomisk Tidsskrift 1943, pp. 93-118.
- [12] Philip, Kjeld (1942): "Bidrag til læren om forbindelsen mellem det offentlige finanspolitik og den økonomiske aktivitet", Studier fra Aarhus Universitets Økonomiske Institut Nr. 7, Ejnar Munksgaards Forlag København 1942.
- [13] Philip, Kjeld (1939a): "En Fremstilling og Analyse af den danske Kriselovgivning 1931-38", Studier fra Aarhus Universitets Økonomiske Institut, Nr. 3. Ejnar Munksgaard København 1939.
- [14] Philip, Kjeld (1939): "Om Indkomstforplantning og Beskæftigelsesforplantning", Nationaløkonomisk Tidsskrift 1939, pp. 295-325.
- [15] Topp, Niels-Henrik (1987): "Udviklingen i de finanspolitiske ideer i Danmark 1930-1945", Jurist- og Økonomforbundets Forlag 1987.

Department of Environmental and Business Economics
Institut for Miljø- og Erhvervsøkonomi (IME)

IME WORKING PAPERS

ISSN: 1399-3224

Issued working papers from IME

Udgivne arbejdspapirer fra IME

No.

1/99	Frank Jensen Niels Vestergaard Hans Frost	<i>Asymmetrisk information og regulering af forurening</i>
2/99	Finn Olesen	<i>Monetær integration i EU</i>
3/99	Frank Jensen Niels Vestergaard	<i>Regulation of Renewable Resources in Federal Systems: The Case of Fishery in the EU</i>
4/99	Villy Søgaard	<i>The Development of Organic Farming in Europe</i>
5/99	Teit Lüthje Finn Olesen	<i>EU som handelsskabende faktor?</i>
6/99	Carsten Lynge Jensen	<i>A Critical Review of the Common Fisheries Policy</i>
7/00	Carsten Lynge Jensen	<i>Output Substitution in a Regulated Fishery</i>
8/00	Finn Olesen	<i>Jørgen Henrik Gelting – En betydende dansk keynesianer</i>
9/00	Frank Jensen Niels Vestergaard	<i>Moral Hazard Problems in Fisheries Regulation: The Case of Illegal Landings</i>
10/00	Finn Olesen	<i>Moral, etik og økonomi</i>
11/00	Birgit Nahrstedt	<i>Legal Aspect of Border Commuting in the Danish-German Border Region</i>
12/00	Finn Olesen	<i>Om Økonomi, matematik og videnskabelighed - et bud på provokation</i>

13/00	Finn Olesen Jørgen Drud Hansen	<i>European Integration: Some stylised facts</i>
14/01	Lone Grønbæk	<i>Fishery Economics and Game Theory</i>
15/01	Finn Olesen	<i>Jørgen Pedersen on fiscal policy - A note</i>
16/01	Frank Jensen	<i>A Critical Review of the Fisheries Policy: Total Allowable Catches and Rations for Cod in the North Sea</i>
17/01	Urs Steiner Brandt	<i>Are uniform solutions focal? The case of international environmental agreements</i>
18/01	Urs Steiner Brandt	<i>Group Uniform Solutions</i>
19/01	Frank Jensen	<i>Prices versus Quantities for Common Pool Resources</i>
20/01	Urs Steiner Brandt	<i>Uniform Reductions are not that Bad</i>
21/01	Finn Olesen Frank Jensen	<i>A note on Marx</i>
22/01	Urs Steiner Brandt Gert Tinggaard Svendsen	<i>Hot air in Kyoto, cold air in The Hague</i>
23/01	Finn Olesen	<i>Den marginalistiske revolution: En dansk spire der ikke slog rod?</i>
24/01	Tommy Poulsen	<i>Skattekonkurrence og EU's skattestruktur</i>
25/01	Knud Sinding	<i>Environmental Management Systems as Sources of Competitive Advantage</i>
26/01	Finn Olesen	<i>On Machinery. Tog Ricardo fejl?</i>
27/01	Finn Olesen	<i>Ernst Brandes: Samfundsspørgsmaal - en kritik af Malthus og Ricardo</i>
28/01	Henrik Herlau Helge Tetzschner	<i>Securing Knowledge Assets in the Early Phase of Innovation</i>
29/02	Finn Olesen	<i>Økonomisk teorihistorie Overflødig information eller brugbar ballast?</i>
30/02	Finn Olesen	<i>Om god økonomisk metode – beskrivelse af et lukket eller et åbent socialt system?</i>
31/02	Lone Grønbæk Kronbak	<i>The Dynamics of an Open Access: The case of the Baltic Sea Cod Fishery - A Strategic Approach -</i>

32/02	Niels Vestergaard Dale Squires Frank Jensen Jesper Levring Andersen	<i>Technical Efficiency of the Danish Trawl fleet: Are the Industrial Vessels Better Than Others?</i>
33/02	Birgit Nahrstedt Henning P. Jørgensen Ayoe Hoff	<i>Estimation of Production Functions on Fishery: A Danish Survey</i>
34/02	Hans Jørgen Skriver	<i>Organisationskulturens betydning for vidensdelingen mellem daginstitutionsledere i Varde Kommune</i>
35/02	Urs Steiner Brandt Gert Tinggaard Svendsen	<i>Rent-seeking and grandfathering: The case of GHG trade in the EU</i>
36/02	Philip Peck Knud Sinding	<i>Environmental and Social Disclosure and Data-Richness in the Mining Industry</i>
37/03	Urs Steiner Brandt Gert Tinggaard Svendsen	<i>Fighting windmills? EU industrial interests and global climate negotiations</i>
38/03	Finn Olesen	<i>Ivar Jantzen – ingeniøren, som beskæftigede sig med økonomi</i>
39/03	Finn Olesen	<i>Jens Warming: den miskendte økonom</i>
40/03	Urs Steiner Brandt	<i>Unilateral actions, the case of international environmental problems</i>
41/03	Finn Olesen	<i>Isi Grünbaum: den politiske økonom</i>
42/03	Urs Steiner Brandt Gert Tinggaard Svendsen	<i>Hot Air as an Implicit Side Payment Arrangement: Could a Hot Air Provision have Saved the Kyoto-Agreement?</i>
43/03	Frank Jensen Max Nielsen Eva Roth	<i>Application of the Inverse Almost Ideal Demand System to Welfare Analysis</i>
44/03	Finn Olesen	<i>Rudolf Christiani – en interessant rigsdagsmand?</i>
45/03	Finn Olesen	<i>Kjeld Philip – en økonom som også blev politiker</i>